

УДК 821.161.2-3+ 2'01

Юлія Соколюк

МОТИВ СПОКУТИ ЗА ГРІХ ЧАРУВАННЯ У СПОВІДАЛЬНІЙ ЛІТЕРАТУРІ XVIII СТ.¹

DOI: 10.5281/zenodo.7009932

© Ю. Соколюк, 2022. CC BY 4.0

Подана стаття охоплює таку частину національного світогляду українців, як віра у чари, забобони, та ставлення Церкви до подібних явищ. Спеціальні приписи для християн зафіксовано в сповідальній літературі.

Наші предки споконвіку вірили в зв'язок із потойбічним світом і виражали свій страх перед ним у різноманітних обрядах і забобонах, котрі стосувалися широких сфер життя. Деякі з них слугували оберегом від злих сил. Окремі мали на меті повернути в осело щастя й добробут.

Ставимо за мету, застосовуючи текстологічний аналіз, дослідити відповідальність за гріх чарування і мотив його спокути на матеріалі сповідальної літератури, ілюструючи прикладами з давньої української літератури й архівними записами. Нами використано справи міських і магістерських судів із книг Ковельського магістрату, Подільської губернії, видані В.Б. Антоновичем. Із поданої розвідки доречний висновок: віра в чари має таке давнє походження, що міцно закарбована в підсвідомість людини. Церква боролася з потягом своїх парафіян до магічних практик, починаючи з часів Старого Заповіту. Так, у книзі Левита 20:6 зазначено: «А душа, що звертається до померлих духів та до чарівників, щоб блудити за ними, – то Я зверну Своє лице проти тієї душі – і винищу того з-посеред народу його».

Ключові слова: забобони, повір'я, чари, побутова магія, виробнича магія, сповідні відомості, трепник.

Темою статті обрано таку особливу частину християнського життя, як покарання за зізнання в чарах і вірі в забобони в сповідальній літературі XVII–XVIII ст.

Тлумачний словник подає визначення, що забобони – це віра в існування надприродних сил, у долю, ворожіння, віщування й інше, в основі якої лежать або релігійні уявлення, або пересуди.

Теми забобонів і чарів торкалися багато дослідників, серед них: В. Антонович, М. Сумцов, І. Нечуй-Левицький, Хв. Вовк, І. Огієнко, М. Сперанський, І. Франко. Сповідні відомості досліджували Н. Лобко та І. Сkochиляс.

Матеріалом до вивчення цієї теми в нашому дослідженні стали сповідальні книги і Требники, видані у типографії Почаївського монастиря, а також сповідні відомості, в яких священники вели реєстр сповідей своїх парафіян.

Історики утвердилися в думці, що необхідність вести так звані сповідні відомості виникла в Росії від 1690 р. й започаткована новгородським митрополитом Корнилієм з метою виявлення розкольників, котрі не сповідалися в никоніанських церквах. В Україні ведення сповідних відомостей виникло значно раніше і пов'язане з ім'ям митрополита Петра Могили. У виданні «Требника» 1646 р. він наголосив на необхідності запровадження нового документа – реєстру парафіян. «Метрика церковна» 1675 р. митрополита Антонія Винницького за незначними відмінностями повторює видання Петра Могили².

Н. Лобко зазначає, що за часів Петра I сповідні відомості запроваджувалися й із фіскальною метою. Так, виявлені розкольники повинні були сплачувати підвищені податки, а

¹ Доповідь була виголошена на міжнародній науковій конференції «Феномени каяття та спокути в історії та художній літературі», яка відбулася 10 грудня 2021 р. в Національному університеті «Чернігівський колегіум» ім. Т.Г. Шевченка.

² Див.: Сkochиляс І. Запровадження метричних книг у Київській православній митрополії в др. пол. XVII ст. *Генеалогічні записки*. Біла Церква, 2002. Вип. II. С. 77–87.

ті, що не сповідалися – штрафи. Розмір штрафу тим, хто не відвідував сповіді, був встановлений наказом 1718 р.: для селян – від 5 до 15 коп., для купців, міщан та різночинців – від 1 до 5 руб. Кожний мав «бути на сповіді та причасті, починаючи з 7 років, у свого священика». За відсутності парафіянина вдома більше року він мав сповідатися в іншого священика, де тимчасово перебував. Також подати до церкви за місцем проживання довідку, що сповідався³.

Але до 1737 р. сповідні відомості в парафіях Російської імперії практично не велися. Більшість священиків не хотіли виконувати зайву роботу, а парафіяни були невдоволені штрафами за пропуск сповідей⁴.

Отже, до сповідальних книг записувалося все православне населення, яке було поділене на групи (з 1737–1742 рр.): «духовні», «військові», «приказні», «різночинці», «посадські», «дворові», «поселяни»⁵. Сповідні відомості не враховували регулярну армію. При складанні відомості застосовувався подвірний принцип обліку. Записувалося прізвище та ім'я парафіянина й членів його родини, також зазначали вік та соціальний стан.

Якщо парафіянин був відсутній на сповіді, у відомості вказувалася причина його відсутності – малолітство, тимчасова відлучка, переселення, служба в армії тощо. Цікаво, що про розкольників також складався розпис, який містив повну інформацію про них. Формуляр, який був встановлений в 1737–1742 рр., залишався майже незмінним до 1917 р.⁶

Щодо важливості сповіді читаємо у архимандрита Києво-Печерської лаври, ректора Києво-Могилянського колегіуму, богослова й філософа XVII ст. Інокентія Гізеля. У частині першій богословського трактату «Мирь с Богом человекъку, или Покаяніе святоє...» (Київ, 1669 р.), присвяченій покаянню, він пише: «Сповідь – це виявлення й засудження своїх гріхів перед відповідним священиком»⁷. Гізелю виділяє 16 властивостей сповіді: вона повинна бути «спішна», тобто для швидкого звільнення від влади диявола; часта; добровільна; нелицемірна; таємна (тільки священику); смиренна; сльозна; викривальна; проста; ясна; соромлива; мужня; вичерпна; правдива; розсудлива; слухняна⁸.

Далі богослов зазначив, що гріх може діятися не тільки через дію, але й шляхом бездіяльності, співучасті, причетності, наказу, схвалення, надання прихистку злочинцю, мовчання, неперешкоджання, нерозголошення⁹. У частині другій, яка має назву «Про покаяльника», у главі 3-й під назвою «Про гріхи проти десяти заповідей Божих», Гізелю писав: «У першій заповіді, яка містить слова ці: нехай не буде в тебе інших Богів, крім Мене, заборонені гріхи ворожбитів, чари, замовляння, віщування, шепти й інші неподобства, що ними Божя влада бісові приписується. Заборонені ж вони, щоб хтось їх не тільки сам не чинив, не сприяв, радячи, або поради шукаючи, або іншим яким способом заохочуючи. Знати ж тут належить, що коли прості через незнання щось подібне чинять, не грішать смертельно; але коли дізнаються, що то є великий гріх, тоді смертельно грішитимуть...»¹⁰

У контексті нашого дослідження цікаво зазначити, що однією із перешкод для християнського шлюбу Гізелю вказує «велику лють і гнівливість чоловіка або чарівництво дружини»¹¹.

Розглянемо книжку «Чин іерейського наставлення в пути вічньої жизни, болізнующих: с приложением подробнаго по всім заповідем о грісіх испытанія, вкупі же образ наставлення осужденых на смерть оузников», яку видруковано у Почаїві 1776 р.

Зазначимо, що Требники, видані в Почаєві, хоч і укладені були в василіянській парафії, повторювали Требник Петра Могили, їх повсюдно використовували й у православних церквах. Р. Кисельов вважає «Чин іерейського наставлення» цікавим матеріалом для дослідження історії української мови й подає важливі історичні відомості щодо різних видань сповідальної літератури¹².

«Чин іерейського наставлення» складається з двох частин. У першій містяться проповіді для священика питання до сповіді й причастя перед смертю. У тексті «Чину іерей-

³ Лобко Н.В. Сповідні відомості церков: інформаційний потенціал та особливості використання при реконструкції родоводів. *Сумський історико-архівний журнал*. 2014. № 23. С. 5–10. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Siaj_2014_23_3.

⁴ Там само, С. 7.

⁵ Там само, С. 8.

⁶ Там само, С. 8.

⁷ Гізелю І. Вибрані твори: У 3 т. / Ін-т філософії ім. Г. Сковороди НАН України [та ін.]. Київ–Львів: Свічачо, 2012. Т. 1. С. 84.

⁸ Там само, С. 84–88.

⁹ Там само, С. 98–100.

¹⁰ Там само, С. 117.

¹¹ Там само, С. 194.

¹² Кисельов Р. Жанровий репертуар україномовних видань Почаївського Успенського монастиря XVIII – п. трет. XIX ст. *Вісник Львівського університету. Серія книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології*. Львів: Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2006. Вип. 1. С. 72–88.

ського наставлення» є нові україномовні додатки. «Окрім уже згадуваного канонічного настановного діалогу пароха з тяжкохворим, що походить з Требника Петра Могили (арк. 27 зв. – 30; у вид. 1646 р. – с. 550–552), книжною українською мовою подано “Краткое собрание противи коейждо заповеди грехо(в)” (арк. 36–38 зв.)»¹³.

Укладені ці додатки відповідно до змісту заповідей і окремо згруповані згідно з церковним вченням про гріхи. Тож чарування й віра в забобони віднесені до найтяжчих гріхів проти Бога, що заперечують свідоме й повне покладання на милість Богу.

Так парох питає сповідника: «Ежели когда не отдавал себе диаволу? Ежели мимо Бога, не удавался когда в бедах, до чаров, забобонов? Ежели того не научал других или радил?.. Или от излишнего на милосердіе Божіе упования, мовлячи: добрый Пан Бог, отпустит мене, допускаясь грехов? Ежели в забобоны не веровал?»¹⁴.

«Яко то едучи, или идучи с порожнем переходе: пес перебег; птах перелетев; веровал, що снилося: постив, хотячи доведатися о пришедших речах?»¹⁵

«Ежели молитвы забобонній умеет, і тій мовляв, й других научав?»¹⁶.

«Ежели книг волшебных не читав? Волхованіе творил? Инклюза при себе не носив? Ежели Беса на кого насилал? Ежели не уживав святых вещей на чары, либо на забобоны?».

При цьому на священника покладался обов'язок бути справедливим і розважливим при допиті узників, ув'язнених за чари: «Кающагося узника, найпаче за чари связаннаго, вопрошати достонте, не оклеветал ли от тое ж чаровство и других неповинных?»¹⁷

Друга частина книжки – опис обрядових дійств і молитов, котрі застосовувались до засуджених до страти. Ці треби є перекладними «с иностранного языка на Русскій» і називаються «Образъ іерейскаго наставленія в пути вечныя жизни осужденных на смерть узников». «Тексти священницьких настанов і молитви, лише за винятком кількох коротких уривків, подано тут книжною українською мовою, а коментарі до них, адресовані ієреєві, – церковнослов'янською (надруковані дрібнішим шрифтом)»¹⁸.

Тут пропонуються зразки молитов «коли в'язуть руки», тобто арештовують, покаючі молитви перед різними видами страти. На середньовічне походження цього уривка вказують і різновиди страти: четвертування, спалення, «сокрушеніе костей». Викликає жак примітка для ієрея меншим шрифтом, що він має встигнути прочитати молитву при «сокрушеніи костей», бо засуджені дуже швидко помирають.

У цій частині книжки міститься цікаве пояснення кари на четвертування, коли засуджений «на четьри части имать быть разсечен». Молитва пов'язана з чотирма стихіями: землею, водою, вогнем і повітрям; чотирма частинами світу; а також із чотирма частинами Хреста Божого, де засуджений має «прибити» частини свого тіла¹⁹.

Відомо, що до засуджених за чарівництво часто застосовували тортури. Проте тортували тільки тих, кого звинувачували двоє свідків, не враховуючи самих постраждалих. Піддавати звинуваченого такому випробуванню дозволялося лише тричі. Якщо людина не зізнавалася, то її мали відпустити. Тортури застосовувались рідко, тому що послуги ката коштували дуже дорого й не кожне місто мало на нього гроші. Ката мали змогу утримувати тільки Львів, Кам'янець, Кременець, Житомир. У Києві свого ката не було, у разі потреби його запрошували з Житомира²⁰.

Необхідно наголосити на тому, як ставилися суди в Україні до звинувачень у чарах і відьомстві. К. Діса подає статистику, що «до кари на горло було засуджено 13 осіб із 223 обвинувачених»²¹. Зазвичай суди карали винних різкими або присудженням штрафу на користь суду або Церкви.

На наших теренах відьомство вважалося «жіночою» справою. Тільки 22% чоловіків були звинувачені в чарах. Гендерний аналіз, узятий із англійського дослідження К. Дісою, свідчить, що найбільше чоловіків чарували у Фінляндії (50%), Естонії (60%), Росії (XVII ст. – 70%) та Ісландії (90%)²².

¹³ Там само.

¹⁴ Чин іерейскаго наставленія в пути вічныя жизни, болізнующих: с приложеніем подробнаго по всім заповідем о грісіх испытанія, вкупі же образ наставленія осужденных на смерть оузников. Почаїв: Друкарня Успенського монастиря, 1776. [2]. 96 арк. Цитуємо за: Кисельов Р. Жанровий репертуар україномовних видань Почаївського Успенського монастиря... С. 10.

¹⁵ Там само. С. 12.

¹⁶ Там само. С. 13.

¹⁷ Там само. С. 101–102.

¹⁸ Кисельов Р. Жанровий репертуар україномовних видань Почаївського Успенського монастиря... С. 101–102.

¹⁹ Чин іерейскаго наставленія в пути вічныя жизни... Цитуємо за: Кисельов Р. Жанровий репертуар... С. 179.

²⁰ Діса К. Історія з відьмами. Суди про чари в українських воєводствах Речі Посполитої XVII–XVIII ст. Київ: Критика. 2008. С. 43.

²¹ Там само. С. 64.

²² Там само. С. 63.

Більшість проповідників називали чарування одним із смертних гріхів. Так вважав Іоанкій Галятовський, бо «хто звертається по допомогу до Єлецької Богоматері і водночас до бабок, не отримає порятунку від Діви Марії»²³.

У проповідях І. Галятовського, А. Радивилівського чимало історій про чари і відьомство. Описані відьми і засоби для вчинення ними їхніх темних справ: вогонь, вода, обручки, дзеркала тощо. Є такі записи і у Петра Могили. Він стверджує, що надмірна віра у забобони вважається не меншим гріхом, ніж чарування²⁴.

Цікавим забобом є віра в угоду з дияволом. К. Диса подає промовисту консисторійну справу (ЦДІАК, ф. 59, оп. 1, спр. 3088, арк. 1–8), котра розглядалася у 1757 р. Послушник Грицько Сердюковський, 16-ти років, під дією оковитої вирішив написати листа дияволу й попросити у нього 50 рублів в обмін на його (Грицькову) душу. Зрештою листа не відправив, а ще й призначив про гріх на сповіді своєму духівнику отцю Алімпію. Комісія постановила, що Сердюковський нікого не зачарував, а повірив у забобони, тому йому було присуджено публічно покаятися²⁵.

Багато матеріалів щодо використання козаками чарів зібрав І. Франко в дослідженні «Хмельниччина 1648–1649 рр. у сучасних віршах»²⁶.

Успіхи публічних осіб або державних діячів часто пов'язували з магією. Так говорили, що мати київського воеводи Адама Киселя була відьмою, що послугами ворожок користався Богдан Хмельницький. Ніби гетьман мав «особисту» відьму на ім'я Солоха, котра захищала його від зурочення й чарів. За інформацією від польських очевидців, Солоху захопило коронне війсьско, її піддали катуванню, під час якого вона весь час засинала, – а потім спалили.

До звинувачених у чародійстві застосовували кару на спалення або утоплення особливим чином, тож щодо цих видів покарання теж були особливі молитви.

Записані В. Антоновичем матеріали міських і магістерських судів дають багатий матеріал для вивчення й характеристики народних вірувань щодо чарів і забобонів та покарань, застосованих до винних. Дослідник зазначив, що прямо переслідувати відьом і чаклунів почали з XIII ст. Далі особливо відзначився батько 7 позашлюбних дітей папа Інокентій VIII, у буллі «Summis desiderantes» (5 грудня 1484).

У 1487 р. Якоб Шпренгер зібрав усі ознаки відьом у *Malleus maleficatum*. Згодом закони про чародійство, запозичені з кодексу Карла V, були внесені до подібного кодексу Магдебурзького права.

В Україні за чародійство зазвичай призначали штраф на користь Церкви або епитимію. «Народний погляд на чародійство був не демонологічний, а виключно пантеїстичний»²⁷.

Більшість розглянутих В. Антоновичем справ по суті є обмовлянням або плітками сусідів один про одного. Що тільки не вчиняли звинувачені у чаклунстві: підливали воду під поріг і переливали впоперек шляху, підсипали дивний порошок, від якого навіть собаки «роспухали й дохли».

За В. Антоновичем, Книга Ковельського Магістрату за 1705 р. [№ 1453, лист 102–103] свідчить, що звинувачені у відьомстві походжали простоволосі з запаленою свічкою в дворах своїх ворогів, а потім ставили цю запалену свічку в соборі й ламали навпіл, пекли ритуальний калач і вшали на гілля в садку сусідів.

У 1720 р. у м. Красилів Волинського повіту стався спалах морової виразки. Місцеві селяни звинуватили у цьому 120-річну бабку Пріську Каплунку²⁸. Її син був мельником, тобто жив недалеко від греблі. А в українців вважалося, як зазначав І. Нечуй-Левицький, що «вода буває найлюбішим чортячим місцем і вода нечиста, темна: болота з багном, ковбані під греблями, повні гною й грязюки. Чорти вночі вилазять з води, сідають на греблях, під мостами й на мостах, гуляють у млинах і в фабриках, в очеретах, в лісах, часом сидять у старих руїнах хат і тим нагадують свого родича домовика»²⁹.

Після публічних звинувачень Пріську Каплунку закопали по шию на перехресті, на голові розклали багаття й запалили. Зверху привалили жорнами, принесеними з млина її сина. Наявні народні забобони, що мельник знається з нечистим, що відьму треба стратити на перехресті та інші.

²³ Галятовський І. Скарбниця потрібная. Ключ розуміння. Київ: Наукова думка, 1985. С. 352.

²⁴ Требник Митрополита Петра Могили: У 2–х т. Репринтне видання. Київ, 1996. Т. 2. С. 115.

²⁵ Диса К. Історія з відьмаками... С. 107.

²⁶ Франко І. Зібрання творів: У 50 т. Київ: Наукова думка, 1976–1986. Т. 31. С. 250.

²⁷ Антонович В.Б. Колдовство: документы, процессы, исследование. Санкт-Петербург, 1877. С. 7.

²⁸ Там само. С. 17.

²⁹ Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології. Львів, 1876. С. 77.

Подібний страшний випадок стався у 1770 р. в с. Ярмолинці Подільської губернії під час чуми. Захоженого з Туреччини Іосифа Мароніта спалили за чародійство у бочці смоли. Ймовірно, ця людина була лікарем.

Підозрювану в спричиненні засухи Яворську (справа Дубенського магістрату 1711 р.) селяни піддали народному суду. Зв'язали особливим чином: великий палець правої руки прив'язали до великого пальця лівої ноги, великий палець лівої – до великого пальця правої. До жінки була застосована кара водою, її прикріпили до дрючків і топили у воді. Яворська тонула, тому була визнана невинною³⁰.

У народі вважалося, що «завитки» на пшениці робили на шкоду в хазяйстві, на смерть домашніх тварин. У поданих В. Антоновичем справа є багато таких випадків.

Цікаво, що у прадавні часи «завитки» робили, щоб умилюстити духів поля; у М. Сумцова³¹ описані подібні ритуали. При чому існували вони майже у всіх хліборобських народів Європи: у Німеччині, Швеції, Франції. У такий «завиток» закладали шматочок хліба, щедро присолений. Це був своєрідний дар житньому духові, якому не залишили місця сховатися, зібравши весь урожай.

В. Антонович також подає надзвичайно цікаві випадки побутової магії, яку використовували цехові майстри: шевці, ткачі, гончарі. Станки окурювали спеціальними травами, запихали в отвір частинку мотузки вішалника – на щастя і добрий заробіток³².

Звинувачені в чаклунстві на суді не називали використаних ними трав, відмовлялись загальним поняттям «зілля». Зазвичай знахарки брали корінь полину від безсоння, чемерицю – від ревнощів. У своїх чарах відьми використовували й тварин: жабу, шкіру змії, курку. У народі вважалося, якщо каструеш kota, то зашкодиш його хазяїну.

Гноєм від тварин або калом замазували рота упиреві перед стратою.

Використання калу людини в давні часи було пов'язане з чорною магією, накладанням порчі.

Аби запобігти використанню продуктів життєдіяльності людини в чорних ритуалах, Церква зазначала, що людина створена за образом і подобою Божою, тому все, що від людини походить, не може слугувати злу. Певно тому на теренах України кал почали використовувати як оберіг від нечистої сили й порчі, а також у магичній медицині.

Водою лікували переляк, посуху (поливали придорожні хрести). Обрізані нігті і волосся людини могли слугувати як для лікування хвороб, так і для завдання шкоди. Не можна було дозволити вкрасти з хати цеглинку з печі, бо піч вважалася оберегом родини.

Велике значення у ворожбитстві мав віск: його виливали у воду й вдивлялися в обриси. Наприклад, виноград символізував кохання, дружбу, удачу, достаток. Гриб був знаком життєвої сили і довголіття. Яблуко – символ життя, мудрості, здоров'я. Чим більше була схожа фігура на яблуко, тим важливіше було її значення. Яйце – древній символ прихованого, непрявленого.

Сміття в народному уявленні мало містичну силу: не можна було виносити сміття з хати після заходу сонця. Сміття, підсипане сусідам чи ворогам, могло передати їм хвороби чи нестатки.

Наші предки вірили, що чхання приносить людині хворобу, тому в Україні одразу вимовляють: «На здоров'я!» Про давність цього забобону свідчать слова Феодосія Печерського в його проповідях за згадкою Іпатівського літопису (1078 р.): «Друзии же к чиханию вѣруеть, же бываеть на здравье головѣ»³³. Забобон «щасливо» існує й досі в українському суспільстві.

Побіжно згадано віру в забобони й у студентському рефераті І. Франка «Лукіан і його епоха» (1877 р., латин. мов.).

І. Франко вважав, що віра в потойбічне зникне тоді, коли людство досягне вищого ступеню розвитку³⁴. «Лукіан висміює і ганить забобонність, дурість і мужицький вигляд простих людей», проте завжди заступається за них перед господарями.

Зі статті І. Франка «Сожження упырей в с. Нагуевичах в 1831» можна дізнатися, що така страта існувала в народі аж до середини XIX ст.³⁵ Викорінити забобони з людської свідомості неможливо, страшно, що люди вдавалися до самосуду. Хоча державні установи й боролися з подібними випадками, але позбутися їх не могли. Запідозрених у чарах і насиланні хвороби, в рідному селі І. Франка піддали жорстокому катуванню.

³⁰ Там само. С. 27.

³¹ Сумцов Н. Хлеб в обрядах и песнях. Харьков: Тип-фия М.Ф. Зильберберга, 1885. URL: https://rusneb.ru/catalog/000199_000009_003649353/.

³² Там само. С. 30.

³³ Повесть Временных Лет по Ипатскому списку. Санкт-Петербург: Издание Археографической Комиссии, 1871. С. 120.

³⁴ Франко І. Зібрання творів... Т. 45. С. 15.

³⁵ Там само. Т. 46. Кн. 1. С. 565–581.

На проблему захоплення людей чарами й забобонами вказував болгарський письменник-просвітник Х ст. Козьма Пресвітер. І. Франко у незакінченій «Історії української літератури», в розділі «Староболгарське письменство» (ІЛ. Ф. 3. № 570–571), наводить перекладену українською мовою цитату із Козьми Пресвітера: «Тепер книги замикають на з'їжу пліснятині та страву черв'якам. Тепер люди купами біжать на забави замість церкви і далеко більше люблять кошуни та блуд, ніж книги. Що то за християни, що з гуслями і плюсканням і піснями бісовськими п'ють вино і вірять у стрічу та в сні та усякі сатанинські навчання»³⁶.

Час показав, що забобонність і віра в чари настільки глибоко закарбована в людській підсвідомості, що не зникає ані від надмірної освіченості, ані від статків, ані від розвитку науково-технічного прогресу.

Отже, з вищенаведеного робимо висновок, що віра в чари й забобони була частиною життя українця-християнина. Церква і її служителі приділяли боротьбі з цими поганськими звичками належну увагу в проповідях і богослужбових виданнях.

References

Dysa, K. (2008). *Istoriia z vidmamy. Sudy pro chary v ukrainskykh voievodstvakh Rechi Pospolytoi XVII–XVIII* [A story with witches. Magic courts in the Ukrainian voivodships of the Rzeczpospolita in XVII–XVIII c.]. Kyiv, Ukraine.

Kiselyov, R. (2006). *Zhanrovyy repertuar ukrainomovnykh vydan Pochaiivskoho Uspenskoho monastiria XVIII – p. tret. XIX st.* [Genre repertoire of Ukrainian-language editions of the Pochaiiv Assumption Monastery of the XVIII – first third of the XIX c.]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya knyhoznavstvo, bibliotekoznavstvo ta informatsiini tekhnolohii – Visnyk of Lviv National University. Series of bibliography, library science and information technology*. № 1. P. 72–88.

Lobko, N. (2014). *Spovidni vidomosti tserkov: informatsiyni potentsial ta osoblyvosti vykorystannia pry rekonstruktsii rodovodiv* [Relevant information of churches: information potential and features of use in the reconstruction of genealogies]. *Sumskiy istoryko–arkhivnyi zhurnal – Sumy Historical and Archival Journal*. № 23. P. 5–10.

Skochylias, I. (2002). *Zaprovadzhennia metrychnykh knyh u Kyivskii pravoslavniy mytropoliy v druhyi polovyni XVII st.* [Introduction of metric books in the Kyiv Orthodox Metropolitanate in the second half of the XVII c.]. *Henealohichni zapysky – Genealogical notes*. II. P. 77–87.

Соколюк Юлія Іванівна – молодший науковий співробітник, Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка Національної академії наук України (вул. Чорнобильська, 17, м. Київ, 03179).

Sokoliyk Ilyiya – Jr. Science collaboration, Taras Shevchenko Institute of Literature of National Academy of Sciences (17 Chornobilska Str., Kyiv, 03179, Ukraine).

E-mail: lialka_red@ukr.net

THE MOTIF OF ATONEMENT FOR THE SIN OF BENCHING IN THE CONFESSIONAL LITERATURE OF THE XVIII C.

This article covers such a part of the national worldview of Ukrainians as the belief in charms, superstitions and beliefs and the attitude of the church to such phenomena. Special precepts for Christians are recorded in the confessional literature.

From time immemorial, our ancestors believed in the connection with the afterlife and expressed their fear of it in various rituals and superstitions that concerned a wide sphere of life. Some of them served as a talisman against evil forces. Some aimed to bring happiness and prosperity to the home.

We aim to use textual analysis to investigate the responsibility for the sin of witchcraft and the motive for its atonement on the material of confessional literature, illustrating with examples from ancient Ukrainian literature and archival records.

We used the cases of city and master courts from the books of the Kovel magistrate, Podolsk province, published by Volodimir B. Antonovich.

From the submitted intelligence it is appropriate to conclude that the belief in magic has such an ancient origin that it is firmly ingrained in the human subconscious. The church has struggled with the attraction of its parishioners to magical practices since Old Testament times. Thus, Leviticus 20:6 states, «But the soul that cometh to the dead spirits, and to the sorcerers, to go a whoring after them, I will set my face against that soul, and will cut it off from among his people».

Key words: superstitions, popular belief, magic, household magic, industrial magic, confessional information, requiem.

Дата подання: 6 червня 2022 р.

Дата затвердження до друку: 29 червня 2022 р.

³⁶ Там само. Т. 40. С. 61.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Соколюк, Ю. Мотив спокути та гріх чарування у сповідальній літературі XVIII ст. *Сіверянський літопис*. 2022. № 2. С. 29–35. DOI: 10.5281/zenodo.7009932.

Цитування за стандартом APA

Sokoliyk, Iy. Motyv spokuty ta hrikh charuvannia u spovidalnii literaturi XVIII st. [The motif of atonement for the sin of benching in the confessional literature of the 18th century]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 2022, 2, P. 29–35. DOI: 10.5281/zenodo.7009932.

